KANDIRA'DAN MEVSİMLERİN HEYKELLERİ

STATUES OF SEASONS FROM KANDIRA

S. Sezin SEZER*

Makale Bilgisi
Başvuru: 6 Nisan 2016
Hakem Değerlendirmesi: 11 Nisan 2016
Kabul: 17 Şubat 2017

Article Info
Received: April 6, 2016
Peer Review: April 11, 2016
Accepted: February 17, 2017

Anahtar Kelimeler: Kandıra, Mevsimler, Heykel, Roma Dönemi, Sonbahar
Keywords: Kandıra, Seasons, Statue, Roman Period, Autumn

ÖZET

Bu çalışmada, antik dönemde Bithynia Bölgesi'nde yer alan İzmit (Nikomedia) ilinin, Kandıra ilçesinde bulunmuş olan ve bugün İzmit Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen üç adet heykeltıraşlık eserinin ikonografik ve stilistik analizi yapılmıştır. Bu eserler; sonbahar, kış ve yaz mevsimini temsil eden üç adet erkek heykelinden oluşmaktadır ve Roma dönemine aittir. Kentteki heykeltıraşlık faaliyetleri hakkında bir bilgimizin olmadığı göz önüne alındığında kentte bulunmuş olan bu eserler kentin heykeltıraşlığı hakkında ufak da olsa bir fikir verebilmektedir. Dolayısıyla bu heykeltıraşlık eserlerini tanıtmak bilim dünyasına önemli bir katkı olacaktır.

* Yrd.Doç.Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kars. E-mail: sezinsezer1@hotmail.com

ABSTRACT

In this study, the iconographic and stylistic analysis of three sculptural artworks which were found in Kandıra, the smallest county of İzmit, called Nicomedia in the Bithynia Region in the ancient times, and which are today exhibited at the Archaeological Museum of İzmit, were carried out. These works are made up of three male sculptures which represent autumn, winter and summer, and they belong to the Roman Period. Taking into account that there is nothing about the sculptural activities of the city, these can give an idea about the sculptural facilities of the city. Therefore, the introduction of these works will contribute a lot to the world of science.

GİRİŞ

Kandıra[1]; günümüzde İzmit (Nikomedia) ilinin bir ilçesidir ve antik dönemde Bithynia Bölgesi sınırları içerisinde yer almıştır. Bu yerleşim yerinde şimdiye kadar sistemli ve düzenli bir kazı çalışması yapılmamış olması sebebiyle antik dönemde buradaki heykeltıraşlık faaliyetleri hakkında yeterli bir bilgimiz bulunmamaktadır. Kente ait olan yalnızca birkaç heykeltıraşlık eseri bilinmektedir. Bunlardan; halen İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde (env.nr.5132) yer alan Claudius Dönemi'ne tarihlendirilmiş olan bir erkeğe ait portre[2] İnan ve Rosenbaum tarafından, iki adet Kybele adak kabartması[3] ve bir adet Kybele altarı[4] ise Vermaseren tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır. Bu çalışmada ise bu ilçede bulunmuş olan ve İzmit Müzesi'nde[5] sergilenen üç adet heykeltıraşlık eseri incelenmiştir. Bu eserler; mevsimlerin personifikasyonu olan üç adet erkek heykelinden oluşmaktadır.

MEVSİM PERSONİFİKASYONLARI

Dört mevsimin personifikasyonu, Roma sanatında çok sevilen ve oldukça sık işlenen bir konudur. Her mevsim geleneksel ikonografik semboller taşıyan somutlaştırılmış bir figür olarak betimlenmiş olmakla beraber figürlerin her biri farklı pozdadır ve birbirinden farklı atribülere sahiptir. Bunların kimlikleri; giymiş oldukları giysileri, başlarındaki çelenkleri ve taşıdıkları bitki, meyve, hayvan ya da nesne ile tespit edilebilmektedir.

Mevsimlerin kadın personifikasyonu "Hora[6]", erkek personifikasyonu ise "Kairoi/Temporai Anni[7]" olarak isimlendirilmiştir[8]. Bunlar; başta mozaikler[9] olmak üzere seramiklerde[10], lahitlerde[11], kabartmalarda[12], heykellerde[13], duvar resimlerinde[14], sikkelerde[15], mimari anıtlarda[16], sunaklarda[17] ve diğer sanat dallarında[18] karşımıza çıkmaktadır.

Üç Hora'nın en erken tasviri François (Fransuva) Vazosu (MÖ 570 civarı) üzerinde[19] betimlenmiştir. Hellenistik Dönemde de bir Neo-Attic rölyef üzerinde[20] (MÖ 1. yüzyıl) Dionysos'un rehberliğinde dört mevsim tasvir edilmiştir. Bitki tanrıçaları ve mitolojik figürler olarak uzun bir geleneğe sahip olan Hora'ların tasviri Geç Hellenistik Dönem boyunca da devam etmiştir. Mevsim personifikasyonlarının atribülerinin oluşmasında mevsimlere özgü olan belirli tarımsal faaliyetler ve festivaller önemli bir rol oynamıştır. Aynı zamanda bu faaliyetler, Romalı sanatçıların repertuarlarına çeşitli mevsimsel motifler sağlamalarında da belirleyici olmuştur.

Erkek mevsimlerin en erken örneği Benevento'daki Traianus Takı[21] (MS 117-120) üzerinde tasvir edilmiştir ve

1 Sevin 2001: 38; Ross 2007: 138-141.

2 Bkz. İnan/Rosenbaum 1966: 91-92, Nr. 70, Pl. XLVI, 1-2.

3 Adak kabartmalarından birincisi İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde (env.nr. 5297) yer almaktadır. bkz. Vermaseren 1987: 76-77, Nr. 236; İkinci adak kabartması ise İstanbul'da özel bir koleksiyonda (env.nr. 75) bulunmaktadır. bkz. Vermaseren 1987: 77, Nr. 238.

4 Bu altar günümüzde kayıptır. bkz. Vermaseren 1987: 77, Nr. 237.

5 Söz konusu eserler için çalışma izni veren ve Müze'de çalışma yaptığım süre içerisinde hiçbir yardımı esirgemeyen İzmit Müzesi Müdürü Sayın İlksen Özbay'a çok teşekkür ederim.

6 Mevsimlerin tanrıçaları olmalarının yanı sıra aynı zamanda tanrı Zeus ile Themis'in kızlarıdır. Üç tanedirler, Atinalılar onlara; bitkilerin yerden çıkması, boy atması ve meyve vermesi fikirlerini çağrıştırdıkları için Thallo, Aukso ve Karpo isimlerini vermiştir. Horalar, doğanın tanrıçaları olarak bitkilerin hayat döngüsünü de yönetirlerdi. Genellikle ellerinde bir çiçek ya da bitki tutan zarif tavırlı üç genç kız olarak tasvir edilmişlerdir. bkz. Grimal 1997: 298; Macharia 1990: 502-510; Hornblower vd. (Ed.) 2012: 707.

7 Keizer 2010: 176-177.

8 Casal 1990 b: 511.

9 Parrish 1979: Figs. 2-3,5; Waywell 1979: Nr. 52, Fig. 44; Casal 1990 a: 29, 100, 108, 126, 153-154, 167, 181, 191-193, 221-222; Casal 1990 b: 57, 62, 179; Dunbabin 1999: Figs. 97, 104, 108-109, 114, 133, 169-170, 202; Şahin 2004: Res. 16-19.

10 Hanfmann 1951: Nr. 4, Fig. 79; Casal 1990 a: Nr. 19-20, 35, 42, 44-45, 48.

11 Bkz. Bieber 1915: Nr. 86, Taf. XXXIV; Sichtermann 1974: 303-317; McCann 1978: 94-103, Nr. 17,23, Figs. 109-112, 133-137,170; Blanc/Gury 1986: Nr. 568; Casal 1990 a: Nr. 60, 89-90, 92-93, 130, 173; Casal 1990 b: Nr. 2-3, 5,70-73, 75, 79, 87, 90, 94-95, 114, 127, 142, 150-152, 154-155, 157-158, 160, 162-164, 198; Koch 1990: 59-70; Erim 1990: 34-36, Figs. 36-37; Kleiner 1992: 392-393, 458, Fig. 362; Koch 2001: 81, Res. 52; Smith 2006: 307, Nr. Sarc 9, Pl. 159.

12 Hanfmann 1951: Nr. 115, Fig. 85; Casal 1990 a: Nr. 8-12, 22a, 26a, 29, 31-32, 34, Casal 1990 b: Nr. 100, 145.

13 Casal 1990 a: Nr. 36, 38, 40, 63, 95, 97-98, 101; Casal 1990 b: Nr. 28-29, 104, 149.

14 Hanfmann 1951: Nr. 85, 87, 97, Figs. 87-89; Nr. 96-97, Figs. 90-91, Nr. 97-100, Figs. 92-94, Nr. 89, Figs. 95-96, Nr. 87, 97, Figs. 97-98; Casal 1990 a: Nr. 14-15, 122.

15 İmparator Hadrian ve Commodus'un Dönemi'ne ait olan sikkelerin arka yüzlerinde mevsimler; neşeyle dans eden küçük erkek çocukları olarak tasvir edilmişlerdir. bkz. Hanfmann 1951: Nr. 318, Fig. 127; Casal 1990 a: Nr. 75 a; Casal 1990 b: Nr. 11-13, 42; Baydur 1998: 59, Lev. XXII, Res. 205; Zanker/Ewald 2012: 165, Fig. 155.

16 Casal 1990 b: Nr. 30-31.

17 Hanfmann 1951: Nr. 309, Figs. 125-126; Casal 1990 b: 31, 87.

18 Hanfmann 1951: Nr. 105, Fig. 106; Casal 1990 a: Nr. 11 c, 13, 86, 94, 76 b; 38-39, 49, 54; Angelicoussis 1992: 101-102, Nr. 81, Figs. 355, 357-364; Stern/Thimme 2007: 102-105, Nr. 167-172, Fig. IV.5.

19 Boardman 2005: Res. 89-90.

20 Boardman 2005: Res. 270.

21 Hanfmann 1951: Nr. 307, Figs. 123-124; Casal 1990 b: Nr. 30; Kleiner 1992: Figs. 188-189.

mevsim figürleri burada imparatorun askeri zaferlerinin önemini temsil etmişlerdir. Forum Romanum'daki, imparator Septimius Severus'un Takı'nda[22] ve Roma'daki Constantinus'un Takı'nda[23] tasvir edilmiş olan mevsimler yine aynı anlamı ifade etmekteydi.

Mevsim tasvirleri, Roma Dönemi mezar sanatında da oldukça popülerdi. Haterii ve Ostia örneklerinde olduğu gibi mezar kapısının cephesi üzerinde tasvir edilmiş oldukları görülmektedir[24]. Bu tasvirler, lahitler üzerinde daha geç bir tarihte ortaya çıkmıştır ve bunların en yaygın kullanıldığı alan lahitlerdir[25]. İlk örneği Hadrianus Dönemi sonu-Antoninler Dönemi başlarına ait olan girlandlı bir lahit üzerinde ortaya çıkmıştır[26]. Antoninler dönemi ortalarına rastlayan evrede sütunlu lahitler[27] ortaya çıkar ve bunlar 300 yılı dolaylarına kadar birçok örnek ile devam etmiştir. Frizli lahitler[28] ve yivli lahitlerde[29] de Antoninuslar dönemi ortalarında görülmeye başlanır ve bunlar Constantinus döneminde de bir süre devam etmiştir[30].

Mezar sanatında mevsimlerin personifikasyonlarının tasvir edilmesi çeşitli anlamlarla ilişkilendirilmişlerdir: bunlar basit bir şekilde toprağın mevsimsel meyvelerinin mezara taşınması olarak açıklanabilir. Bunun yanı sıra Roma İmparatorluğu'nun sonuna kadar zamanın sonsuz döngüsünün bir sembolü olarak da kullanılmışlardır[31]. Mevsimler, Pythogoras felsefesinde özellikle insanın dört çağı ile ilişkilendirilmiştir ve bu düşünce, edebiyatta örneğin Ovidius'un "Metamorphoses" adlı eserinde olduğu gibi örneklerle açıklanmıştır[32]. Buna göre ilkbahar mevsimi; küçük bir çocuk, yaz mevsimi; güçlü genç bir adam, sonbahar mevsimi; gençliğin ve yaşlılığın ortası, kış mevsimini ise yaşlılık olarak nitelendirilmiştir[33].

Mevsim personifikasyonları çoğunlukla birbirlerinden farklı olarak kendilerine özgü bitkisel atribüler ile betimlenmişler ve bunlar sayesinde ayırt edilebilmişlerdir[34]. Bunlardan; ilkbahar mevsimi çiçeklerle, yaz mevsimi buğday başaklarıyla, sonbahar mevsimi üzüm ve diğer meyvelerle, kış mevsimi ise zeytin ile temsil edilmiştir[35].

İlkbahar mevsiminin personifikasyonu; genellikle bir elinde çiçekli dal, diğer elinde içi çeşitli çiçeklerle dolu olan bir sepet taşımakta iken başına çiçeklerden oluşan bir çelenk yerleştirilmiş biçimde tasvir edilmiştir[36]. İlkbahar'ın yaygın atribüsü ise gül'dür.

Yaz mevsiminin personifikasyonu; genellikle elinde bir orak, diğer elinde içi buğday başakları ile dolu olan bir sepet taşımakta iken başına buğday başaklarından oluşan bir çelenk yerleştirilmiş biçimde tasvir edilmiştir[37]. Yazın en yaygın atribüsü, buğday ve oraktır, bunlar aynı zamanda hasata işaret etmektedir.

Sonbahar mevsiminin personifikasyonu; genellikle bir elinde içi meyvelerle dolu olan bir bereket boynuzu ya da sepet diğer elinde ise üzüm salkımı taşırken başına meyvelerden oluşan bir çelenk yerleştirilmiş biçimde tasvir edilmiştir[38]. Sonbahar mevsiminin genellikle şarabın meyvesi olan üzümü taşırken tasvir edilmesi olasılıkla Eylül ayı boyunca gerçekleşen bağbozumuna işaret etmektedir[39].

[22] Hanfmann 1951: Nr. 311, Figs. 21-24; Kleiner 1992: Figs. 293-294.

[23] Hanfmann 1951: Nr. 317, Fig. 71; Kleiner 1992: 459, Figs. 406-407.

[24] Hanfmann 1951: Nr. 333, Fig. 129; Nr. 323, Fig. 130; Casal 1990 b: Nr. 5; Kleiner 1992: Fig. 166.

[25] Lahitler üzerinde en yoğun tasvir edildikleri dönem M.S. 3. yüzyılın ortalarıdır. bkz. Casal 1990 b: Nr. 150-152, 154-155, 157-158, 160.

[26] Hanfmann 1951: Nr. 290, Fig. 140; McCann 1978: Nr. 1, Fig. 20.

[27] Bkz. Hanfmann 1951: Nr. 490, Fig. 56; Nr. 486, Fig. 57; Nr. 58, Fig. 487; Lawrence 1958: Figs. 1, 2, 4, Pl. 72; Figs. 3, 5, 6, Pl. 73; Figs. 7-11, Pl. 74; Figs. 12 14, Pl. 75; Figs. 21-22, 24, Pl. 77; Figs. 25, Pl. 78; Figs. 30-34, Pl. 79; Sichtermann 1974: Taf. 106 a; McCann 1978: Figs. 170-172; Casal 1990 b: Nr. 142-143; Platt 2012: 220, Fig. 6.

[28] Bkz. Hanfmann 1951: Nr. 498, Fig. 2; Nr. 461, Fig. 28; Nr. 372, Fig. 30; Nr. 528, Fig. 31; Nr. 530, Fig. 32; Nr. 465, Fig. 34; Nr. 482, Fig. 35; Nr. 463, Fig. 36; Nr. 464, Fig. 37; Nr. 479, Fig. 38; Nr. 467, Fig. 42; Nr. 474, Fig. 43; Nr. 468, Fig. 44; Nr. 470, Fig. 45; Nr. 469, Fig. 46; Nr. 471, Fig. 47; Nr. 475, Fig. 52; Sichtermann 1974: Taf. 105; McCann 1978: Figs. 109, 113, 117; Casal 1990 b: 2-3, 70-73, 75, 94-95, 114, 127, 150-152, 154-155, 157-158, 160, 162-164.

[29] Bkz. Hanfmann 1951: Nr. 316, Fig. 65, Nr. 515, Figs. 69-70, Nr. 514, Fig. 64; Sichtermann 1974: Taf. 106 b; McCann 1978: Fig. 173; Casal 1990 b: 79.

[30] Koch 2001: 125-126; bkz. McCann 1978: Figs. 109, 113, 117; Zanker/Ewald 2012: 165, Fig. 156; Platt 2012: 225, Fig. 9.

[31] Thompson 2007: 124.

[32] McCann 1978: 135.

[33] Ovidius XV, 197-213.

[34] Morey 1938: 32,38, Pls. VII, XVII; Kranz 1984: Nr. 34, 58, 62-65, 104, 130, 133, 135, 525; Dunbabin 1999: 165,190, Figs. 169-170, 202.

[35] Hadrian Dönemi'nin başlarına ait olan girlandlı bir lahit üzerinde mevsim figürlerinin taşıdığı her girland çelenginin o mevsimi simgeleyen meyveden ya da bitki yaprağından oluştuğu görülmektedir. bkz. Zanker/Ewald 2012: 163, Fig. 153.

[36] McCann 1978: 94, 96-97, Nr. 17, Figs. 109,113, 121-122; Casal 1990 a: Nr. 29, 100, 108, 126, 153-154, 167, 181, 187, 191-193, 221-222; Casal 1990 b: 57, 62, 179; Tok 2011: 59-60, Figs. 15-16.

[37] Bkz. McCann 1978: 96, Nr.17,23, Figs.109, 113, 170; Casal 1990 a: Nr. 29, 100, 108, 126, 153, 167, 181, 187, 191-193, 221-222; Casal 1990 b: 57, 62, 179; Şahin 2004: 20, Res. 17; Okçu 2009: 50, Res. 31; Tok 2011: 57-59, Figs. 13-14.

[38] Bkz. McCann 1978: 96-97, Nr. 17,23, Figs. 109-112-113, 170; Ling 1998: 13, Fig. 5; Şahin 2004: 20, Res. 16.

[39] Casal 1990 a: Nr. 29, 100, 108, 126, 153, 167, 181, 187, 191, 193, 221-222; Casal 1990 b: 57, 62, 179

Resim 1a: Yaz Mevsiminin Personifikasyonu / *Statue of Season from Kandıra. Summer*

Resim 1b: Yaz Mevsimi / *Statue of Season from Kandıra. Summer*

Resim 1c: Yaz Mevsimi / *Statue of Season from Kandıra. Summer*

Kış mevsiminin personifikasyonu; genellikle mevsimin soğukluğunu ve ıslaklığını açıklayan kalın bir himation giymiş iken tasvir edilmiştir[40]. Himation, baş da dahil olmak üzere bütün vücudu sıkıca sarmıştır. Elinde ise avı temsil eden tavşan[41], yaban domuzu ya da ördek[42] taşımaktadır.

KATALOG

1- Yaz Mevsiminin Personifikasyonu
Res. 1 a-c

Müz.Env.Nr. 6

Buluntu Yeri: İzmit ili, Kandıra ilçesi

Malzeme: Orta kristalli gri damarlı beyaz mermer

Ölçüler: Y. 1,80 m, G. 0,53 m, D. 0,45 m.

Korunma Durumu: Eser geneli itibariyle oldukça iyi korunmuştur. Baş, boyundan itibaren kırılmış ve sonradan yapıştırılmıştır. Burnun ucu kırıktır, kaşlar zedelenmiştir. Sağ elin işaret ve serçe parmağı ile sol elin baş ve işaret parmağı üzerinde kırıklar vardır. Giysi

[40] bkz. McCann 1978: 95-97, Nr. 17,23, Figs. 109, 113,121-122,133, 135,170; Jobst 1978: 658, Taf. 196, Abb. 9; Erim 1990: 34-36, Fig. 36; Casal 1990 a: Nr. 29, 100, 108, 126, 153-154, 167, 181, 191-193, 221-222; Casal 1990 b: 30, 57, 62, 70-71, 100, 104, 127, 179; Şahin 2004: 21, Res. 20; Okçu 2009: 50, Res. 32.

[41] Casal 1990b: Nr. 75.

[42] Casal 1990b: Nr. 71.

yüzeyinde, kaidenin üzerindeki ion kymationunda ve cinsel organının üzerinde ufak kırıklar mevcuttur.

Bibliyografya: Yayımlanmamıştır.

Profilli bir kaide üzerinde kasıklarının yukarısından itibaren vücudu işlenmiş olan, ayakta duran genç bir erkek tasvir edilmiştir. Yarı çıplak olan figür, sağ omuzu üzerinde bir broş ile tutturulmuş olan khlamys giymiştir. Khlamys; sol kolu, omuzu ve arkada sırtı tamamen örtmüş iken sağ kolu açıkta bırakmıştır. Sol kolu bileğine kadar örtmüş olan khlamys buradan aşağıya sarkıtılmıştır. Khlamys'in bol dökümlü kumaşı yaka ve göğüs kısmında zengin kıvrımlar oluşturmuştur ve bu kıvrımlar derin kanallıdır.

Gövde hafifçe soluna dönüktür. Yanlarda vücuda bitişik olan her iki kol dirsekten bükülerek önde karın üzerine alınmıştır. Figür, sol elinde beş dal buğday başağından oluşan bir demeti taşımaktadır. Sağına doğru ayırarak yatırdığı buğday başağının bir dalını ise sağ eli ile tutmaktadır. Karın ve kasık kasları işlenmiştir. Vücudu tombuldur. Başı hafifçe soluna dönük ve aynı yöne eğiktir. Saçların bir bölümü önde alnın ortasından itibaren kendi içerisinde iki farklı yöne sarılmıştır ve enseye kadar indirilerek buradaki kalın buklelerle birleştirilmiştir. Her iki yanda ve arkada kalın saç buklelerinden oluşan saçların uçları çengel biçiminde sonlandırılmıştır. Alnın üzerine üç adet cılız saç lülesi düşürülmüştür. Kulaklar, saçlar tarafından tamamen örtülmüştür. Yüzü ovaldir. Gözleri iridir ve gözkapakları etlidir. Bakışları, sola ve yukarıya yönlendirilmiştir. Burun, alın çizgisini devam ettiren ideal Yunan tarzındadır. Kaşları kavislidir ve keskin hatlıdır. Dudakları aralıklıdır. Alın yüksek ve geniştir. Çenesi yuvarlaktır, yanaklar dolgun ve tombuldur.

Bu genç erkek; taşıdığı buğday demeti ile yaz mevsiminin kişileştirilmiş biçimidir.

Tralleis'den, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yer alan Eros başı[43]; saç biçimi, yüksek ve geniş alnı, etli yüzü, alnın ortasında ikiye ayrılmış, yanlarda dalgalı uzun saçlarıyla eserimiz ile benzerdir. Gözbebeklerinin ve ağız açıklığının işlenişinde matkabın kullanılmasının yanı sıra saç ile yüz bağlantısının küçük köprülerle sağlanması da eserimizle olan diğer ortak özellikleridir.

Eser; stili ve işçiliği itibariyle Geç Antoninler Dönemi'ne ait olmalıdır.

2- Sonbahar Mevsiminin Personifikasyonu
Res. 2 a-c

Müz.Env.Nr. 7

Buluntu Yeri: İzmit ili, Kandıra ilçesi

Malzeme: Orta kristalli gri damarlı beyaz mermer

Ölçüler: Y. 1,80 m, G. 0,50 m, D. 0,45 m.

Korunma Durumu: Eser geneli itibariyle oldukça iyi korunmuştur. Baş, boyundan itibaren kırılmış ve sonradan yapıştırılmıştır. Burnu ve çenesi kırıktır. Kaşlarda zedelenmeler vardır. Başındaki çelengin ortası ve sağ kenarı kırıktır. Sağ elinde taşıdığı mısırın yarısı eksiktir. Cinsel organının üzerinde kırıklar mevcuttur. Sağ kolun dirseğinde bir çatlak bulunmaktadır.

Bibliyografya: Yayımlanmamıştır

Profilli bir kaide üzerinde kasıklarının yukarısından itibaren vücudu işlenmiş olan, ayakta duran genç bir erkek tasvir edilmiştir. Yarı çıplak olan figür, sağ omuzu üzerinde bir broş ile tutturulmuş olan khlamys giymiştir. Khlamys; sol kolu, omuzu ve arkada sırtı tamamen örtmüş iken sağ kolu açıkta bırakmıştır. Bir ucu sol kolun bileğine kadar dolanmış olan khlamys'in bol dökümlü kumaşı yaka ve göğüs kısmında zengin kıvrımlar oluşturmuştur. Bu kıvrımlar derin kanallıdır. Gövde hafifçe sağına dönüktür. Yanlarda vücuda bitişik olan her iki kol dirsekten bükülerek öne alınmıştır. Ön kısımda sağ kol, sol göğüs üzerine doğru yönelmiş ve burada sağ eli ile iki adet kabukları soyulmuş mısır tutmaktadır. Mısırın soyulmuş kabukları sağ elin altında dalgalanarak uçuşmuş biçimde gösterilmiştir. Öne uzatılmış olan sol el ise hemen sağ elin altına yerleştirilmiştir ve burada avucunun içinde khlamys'in bir ucunu tutarak elini yumruk biçiminde sıkmıştır. Karın ve kasık kasları işlenmiştir. Başı sağına dönük ve aynı yöne eğiktir. Uzun ve dalgalı saçları alnın ortasında ikiye ayrılmıştır. Başına bir çelenk yerleştirilmiştir. Çelenk; ortasına ve her iki yanına üzüm tanelerinin üzerini asma yaprağının örtmesiyle oluşmuştur. Saçların bir bölümü merkezde başın ortasından itibaren arkada çelengin bitimine kadar örgü yapılmıştır. Saç buklelerinin uçları her iki yanda ve arkada çelengin bitiminden sonra çengel biçiminde sonlandırılmıştır. Kulaklar, saçlar tarafından tamamen örtülmüştür. Yüzü ovaldir. Gözleri iridir ve gözkapakları kalındır. Burun, alın çizgisini devam ettiren ideal Yunan tarzındadır. Kaşları keskin hatlıdır. Dudakları aralıklıdır. Bakışları sağa ve yukarıya yönlendirilmiştir. Alnı dardır ve alnın ortasında ortadan ikiye ayrılmış uzun ve dalgalı saçları merkezden arkaya doğru örgü yapılmıştır. Bu şekilde merkezde örgü yapılmış olan saç biçimi Klasik Dönem'den beri bilinmektedir ve Hellenistik Dönem ile Roma Dönemi'nde de kullanımı devam etmiştir. Bu saç

[43] Özgan 1995: 142-143, Nr. TR 46, Taf. 39, 3-4.

Resim 2a: Sonbahar Mevsiminin Personifikasyonu / *Statue of Season from Kandıra. Autumn*

Resim 2b: Sonbahar Mevsiminin Personifikasyonu / *Statue of Season from Kandıra. Autumn*

Resim 2c: Sonbahar Mevsiminin Personifikasyonu / *Statue of Season from Kandıra. Autumn*

biçimi genellikle kadınların[44], genç kızların[45], küçük kız çocuklarının[46], küçük erkek çocuklarının[47] ve Eros'ların[48] saçlarında uygulanmıştır. Geniş bir zaman süreci içerisinde kullanılmış olan saç biçimi belli bir döneme özgü değildir. Dolayısıyla tarihleme yapmak için bir kriter olarak kullanılamamaktadır.

Bu genç erkek; taşıdığı meyve sepeti ile sonbahar mevsiminin kişileştirilmiş biçimidir.

Eserin başının üslubunda heykeltıraş Praksiteles'in sanat etkisinin kuvvetli olduğu görülmektedir. Özellikle saçların alnı yüksek ve sivri bir kemer gibi sınırlandırması Praksiteles'e mal edilen eserlerle büyük bir benzerlik göstermektedir[49]. Praksiteles etkisinin kuvvetli oluşu, eserin orjinalinin Hellenistik Dönem'in başlarına ait olduğuna işaret etmektedir. Ağzın aralık, bakışların dalgın ve uzaklara yönelmiş olması da başa pathetik bir anlam kazandırmıştır. Kopyanın yapılış tarihi üslubuna göre Geç Antoninler Dönemi olmalıdır.

[44] Merker 2000: Nr. H 69, Pl. 29.

[45] Pfuhl/Möbius 1977: Nr. 751, Taf. 112.

[46] Pfuhl/Möbius 1977: Nr. 395, Taf. 64; Nr. 397, Taf. 65; Koch/Wight 1988: Nr. 36.

[47] İnan/Rosenbaum 1966: 114, Nr. 121, Pl. LXXIII, 1-2; Pfuhl/Möbius 1977: Nr. 99, Taf. 23; Nr. 729, Taf. 109; Nr. 744, Taf. 111; Nr. 766-767, Taf. 113; Merker 2000: Nr. H 348, Pl. 52; İnan/Rosenbaum 1966: 114, Nr. 121, Pl. LXXIII, 1-2.

[48] Merker 2000: Nr. H 290, Pl. 48; Koch/Wight 1988: Nr. 43-44; Despinis vd. 1997: Nr. 102, Pl. 288-290

[49] Rizzo 1932: Lev. 78.

Resim 3a: Kış Mevsiminin Personifikasyonu / *Statue of Season from Kandıra. Winter*

Resim 3b: Kış Mevsiminin Personifikasyonu / *Statue of Season from Kandıra. Winter*

Resim 3c: Kış Mevsiminin Personifikasyonu / *Statue of Season from Kandıra. Winter*

Başının sağına dönük ve aynı yöne hafif eğik olması, saçlarının alnın ortasında ikiye ayrılması, saçlarında üzüm tanesi ve asma yaprağından oluşan bir çelenk bulunması, iri gözleri ve aralık ağzı ile tanrı Dionysos'un[50] tasvirine benzerdir. Bu benzerlik olasılıkla tanrının, bir şarap tanrısı olması ve sonbaharda yapılan üzüm festivali ve bağbozumu şenlikleriyle olan yakınlığı ile bağlantılı olmalıdır. Dolayısıyla eserimizin de sonbaharı temsil ettiği göz önüne alındığında bu benzerliğin çok doğal olduğu görülmektedir.

3- Kış Mevsiminin Personifikasyonu
Res. 3 a-c

Müz.Env.Nr. 9

Buluntu Yeri: İzmit ili, Kandıra ilçesi

Malzeme: Orta kristalli gri damarlı beyaz mermer

Ölçüler: Y. 1,80 m, G. 0,55 m, D. 0,46 m.

Korunma Durumu: Eser, yüzünün geneli dışında oldukça iyi korunmuştur. Başını ve vücudunu örten giysi yüzeyinde ufak kırıklar vardır. Yüzün geneli ve alındaki saçlar büyük ölçüde aşınmıştır. Her iki kaş, sol göz, dudaklar ve kısmen sağ göz zedelenmiştir. Burun kırılmıştır. Çenenin ucunda ufak bir kırık vardır.

Bibliyografya: Yayımlanmamıştır.

[50] Angelicoussis 1992: 50-51, Nr. 12, Figs. 76-79; Tanrı Dionysos'un aynı stildeki diğer tasvirleri için bkz. Richter 1954: 70, Nr. 111, Pl. LXXXIX, e; Phillips 2008: 253, 260-262, Nr. 1, Figs. 1, 5-6; Sturgeon 2004: 208-209, Nr. 94, Pl. 73, f-g.

Profilli bir kaide üzerinde kasıklarının yukarısından itibaren vücudu işlenmiş olan, ayakta duran genç bir erkek tasvir edilmiştir. Figür, bütün vücudunun sıkıca saran bir himation giymiştir. Başı ve tüm vücudu tamamen örtmüş olan himation üzerinde derin kanallı kıvrımlar oluşmuştur. Gövde hafifçe sağına dönüktür. Tamamen himationun altında kalmış olan sağ kol, vücuda bitişik olarak dirsekten bükülerek öne alınmış ve giysi altından iki göğüsün ortasına doğru yönelerek yakadan gelen himationun tomarını sağ eli ile tutmuştur. Sol kol bileğe kadar tamamen giysi tarafından örtülmüştür. Sol göğüs altı hizasında tuttuğu sol kolu ile gövdesi arasına sıkıştırdığı bir tavşanı taşır iken aynı zamanda sol eli ile himationun tomarını içten kavramıştır. Cepheden işlenmiş olan tavşanın yalnızca başı görülebilmektedir. Sağ bacak üzerinden sol omuza doğru diagonal kıvrımlar yükselmiştir. Bol kumaştan himation önde her iki omuz arasında dökümlü kıvrımlar oluşturmuştur. Sol kolun altında iç içe geçen V biçimli kıvrımlar işlenmiştir. Sol elin altında ise uçları zik zak biçiminde inen kıvrımlar aşağıya doğru sarkıtılmıştır. Başı hafifçe sağına dönük ve aynı yöne eğiktir. Yüz hatları ve saçları oldukça aşınmasına rağmen korunmuş olan kısımlar bir fikir verebilmektedir. Buna göre, yüzü ovaldir. Gözleri iridir ve gözkapakları kalındır. Bakışlar sağa ve yukarıya yönlendirilmiştir. Burun, alın çizgisini devam ettiren ideal Yunan tarzındadır. Dudakları aralıklıdır. Alın dardır ve kısa saçlar önde alın üzerine doğru taranmıştır. Ağır ve kalın kumaştan olan himationun altından kolların plastik şekilleri ancak kısmen belirmektedir. Vücuda sarılan himationun kıvrımları da arkada kalın ve yumuşak kavislerle gösterilmiştir. Kıvrımlar derin yivler ve aralarında kalın yuvarlak sırtlı çubuklar halinde işlenmiştir.

Bu genç erkek; başının ve vücudunun himation tarafından sıkıca sarılarak örtülmüş olmasıyla ve tavşan taşımasıyla kış mevsiminin kişileştirilmiş biçimidir.

Aphrodisias'da bulunmuş olan frizli lahitin köşesinde yer alan kış mevsimini tasvir eden figür[51]; himationun başını ve vücudunu sıkıca sarmasıyla, sağ kolun giysi altından iki göğsün ortasına doğru yönelerek yakadan gelen himationun tomarını tutmasıyla ve sol elinde bir tavşan taşımasıyla eserimiz ile benzerdir. Bunun yanı sıra kıvrım yapısı ve matkap çalışmasıyla da eserimiz ile ortak özellikler taşımaktadır.

Eser, sahip olduğu stil ve işçilik özellikleri itibariyle Geç Antoninler Dönemi'ne ait olmalıdır.

[51] Smith 2006: 307, Nr. Sarc 9, Pl. 159.

GENEL DEĞERLENDİRME

Çalışma kapsamında incelediğimiz bu üç eser; (nr. 1-3) mevsim personifikasyonlarının mimariye bağlı olarak yapılmış bir heykeltıraşlık örneğidir. Bu üç heykeltıraşlık eseri, İzmit ilinin, Kandıra ilçesinde bulunarak İzmit Arkeoloji Müzesi'ne getirilmiştir. Bunlar; yaz (Res. 1 a-c) sonbahar (Res. 2 a-c) ve kış (Res. 3 a-c) mevsimlerinin personifikasyonu olan üç erkek olarak tasvir edilmişlerdir. Her üçü de farklı pozda olan ve farklı atribüler taşıyan figürlerin hangi mevsimi temsil ettikleri bu sayede tespit edilebilmiştir.

Eserler ortalama olarak 1,80 m. yüksekliğinde, 0,50 m. genişliğindedir. Her üç eserde de kaide, baş ve gövde tek bloktan yontulmuştur. Dikdörtgen biçimli olan kaidenin alt kısmı profilli iken üst kısmı tek sıra ion kymationu ile sonlandırılmıştır. Yanlardaki oturtma izleri ve kenet yuvaları; bu kaideli figürlerin aralarına korkuluk levhalarının yerleştirilmiş olduğuna işaret etmektedir. Figürlerin her iki yanına kaideden başlayarak kol altına kadar gelen çift T biçimli kenet yuvası açılmıştır. Murç ile işlenmiş olan kenet yuvasının içinde kenet deliği bulunmaktadır. Figürler önde yalnızca kasıklarına, arkada ise dirsek hizalarına kadar işlenmişlerdir. Bunların aşağısından itibaren ise kaide başlamaktadır. Eserlerin arkaları da ön cepheleri gibi detaylı bir şekilde işlenmiştir. Gözbebeklerinin, gözpınarlarının, ağzın her iki köşesinin, ağız açıklığının, burun deliklerinin, saç buklelerinin ve giysi kıvrımlarının işlenişinde matkap kullanılmıştır. Saç buklelerinin kendi aralarındaki ve yüz ile olan bağlantıları matkap ile oluşturulan küçük köprülerle sağlanmıştır. Himation'un ve khlamys'in derin kanallı olan kıvrımları yine matkap ile işlenmiştir.

Eserlerde kullanılmış olan gri damarlı beyaz mermer, Prokonnesos'da (Marmara Adası) en yaygın olarak çıkarılan mermer cinsi olan gri damarlı beyaz mermeri[52] akla getirmektedir. Roma ve Erken Bizans Dönemi'nde, bu adadaki mermer ticaretinin çok aktif olduğu bilinmektedir[53]. Ayrıca Vitruvius'un[54] Ephesos halkının inşa edeceği tapınak için mermer alınabilecek merkezler arasında Prokonnesos'u da saymış olması antik dönemde Prokonnesos adasının mermerinin önemini ortaya koymaktadır. Bithynia Bölgesi'ndeki Roma İmparatorluk Dönemi lahitlerinde yerel mermerin yanı sıra Prokonnesos mermeri de kullanılmıştır[55]. Prokonnesos adası aynı zamanda Karadeniz kıyılarıyla, Doğu Akdeniz bölgesi için belirli bir tip lahit üretmiş olan önemli bir lahit üretim

[52] Asgari 1978: 467.
[53] Perkins 1951: 103; Asgari 1978: 480.
[54] Vitruvius : X, II, 15.
[55] Koch 2001: 237-238.

Resim 4a: İlkbahar / *Spring*

Resim 4b: Yaz / *Summer*

Resim 4c: Sonbahar / *Autumn*

Resim 4d: Kış / *Winter*

Resim 4e: Yaz / *Summer*

Resim 4f: Sonbahar / *Autumn*

Resim 4g: Kış / *Winter*

Resim 5: Aphrodisias'dan Mevsimler Lahdi / *Season Sarcophagus, Aphrodisias (Erim 1990: Fig. 36)*

merkezidir[56]. Dolayısıyla zengin mermer yatakları ve açık deniz limanıyla büyük bir doğal zenginliğe sahip olan Prokonnesos adasının antik dönemdeki mermer ticareti göz önüne alındığında bölgenin lahitlerinde kullanılmış olan Prokonnesos mermerinin heykeltıraşlık eserlerinde de kullanılmış olması ihtimal dahilindedir. Eserlerde kullanılan mermer cinsi ve eserlerin bulunduğu Kandıra ilçesinin Prokonnesos adası ile coğrafi yakınlığı da göz önüne alındığında eserlerin malzemesi büyük ihtimalle bu adadan alınmış olmalıdır.

Eserler düzenli bir kazı buluntusu olmadıkları için onları ancak sahip oldukları stil ve işçilik özelliklerinden yola çıkarak tarihlendirebiliriz. Figürlerin uzun ve dalgalı saçları, birbirlerinden matkap ile ayrılmış olan saç bukleleri, yana ve yukarıya yönelmiş bakışları, kalın gözkapakları Geç Antoninler Dönemi'ne tarihlendirilmiş olan portreler[57] ile benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla bu üç eser (nr.1-3) stillerinin yanı sıra teknik ve işçilik özellikleri itibariyle de Geç Antoninler Dönemi'ne tarihlendirilmelidirler. Aynı atölyeye ait olmalarının yanı sıra boyutları ve konusal bütünlükleri göz önüne alındığında aynı yapıda ve yan yana (Res. 4 a-d) sergilenmiş olmalıdırlar. Dört mevsimin doğal olarak dört adet tasvir edildiği düşünüldüğünde bunlardan eksik olan ilkbahar mevsimi de şüphesiz bunların yanında yer almış olmalıydı.

Kandıra eserlerinin orjinalinde hangi sıralamayla yerleştirilmiş olduğu konusunda bize en çok fikir verebilecek olanlar lahitler üzerindeki mevsim tasvirleridir. Mevsim figürlerinin, lahitler üzerindeki sıralamasında belli bir birlik yoktur. Sıralama bazılarında kış-ilkbahar-yaz-sonbahar[58] şeklinde iken bazılarında ise ilkbahar-yaz-sonbahar-kış[59] biçimindedir. Bunlar, ya her iki yandaki iki mevsim birbirlerine dönük[60] ya dört tanesi de ortadaki figüre yönelmiş[61] ya da hepsi farklı yönlere bakmakta olarak tasvir edilmişlerdir[62]. Kandıra eserlerinin sıralaması; vücut ve baş hareketleri, temsil ettikleri mevsimin doğal sırası ve kış mevsiminin kaidesi boyunca yer alan köşe çıkıntısı göz önüne alındığında (ilkbahar), yaz, sonbahar, kış (Res. 4 a-d) şeklinde olmalıdır. Başları ile birlikte bakışları sonbahar ve kış mevsiminin sağa dönük iken yaz mevsimi dolayısıyla ilkbahar mevsimi de sola dönük olmalıdır. Bunun yanı sıra mevsim personifikasyonlarının ortaya toplanan bakışları burada bir figürün olduğuna işaret etmektedir.

Aphrodisias'da Güneybatı Nekropolü'nde bulunmuş olan mevsimler lahiti[63] (Res. 5) üzerindeki her sütunun arasına bir mevsimi temsil eden Eros yerleştirilmiştir. Eroslar'ın vücutlarının kasıklarına kadar işlenip kasıklarından itibaren akanthus yapraklarına bürünmeleriyle bizim örneğimizdeki figürlerin de kasıklarına kadar vücutlarının işlenip kasıklarından sonrasının kaideye dönüşmesi ile benzer özellik taşımaktadırlar.

[56] Asgari 1978: 478-479.

[57] Rosenbaum 1960: Nr. 67-70, 73-75, 81-82, Pl. XLII,3, XLIV,1-2, CVIII,2, XLIV,3-4, XLV, 1-2, XLVII, 1-2, XLVIII, XL-VII,3-4, LI, 1-2, LI, 3-4; İnan/Rosenbaum 1979: Nr. 185, 243, 258, 311, 339, Taf. 137,3-4, 172, 183, 3-4, 221, 247-248; Smith 2006: Nr. 45-46, 51, 215, 221, Pls. 35-38, 46-47, 148, 161-163; Fittschen 1999: Taf. 85-106.

[58] McCann 1978: Figs. 109, 113; Casal 1990 b: Nr. 155.

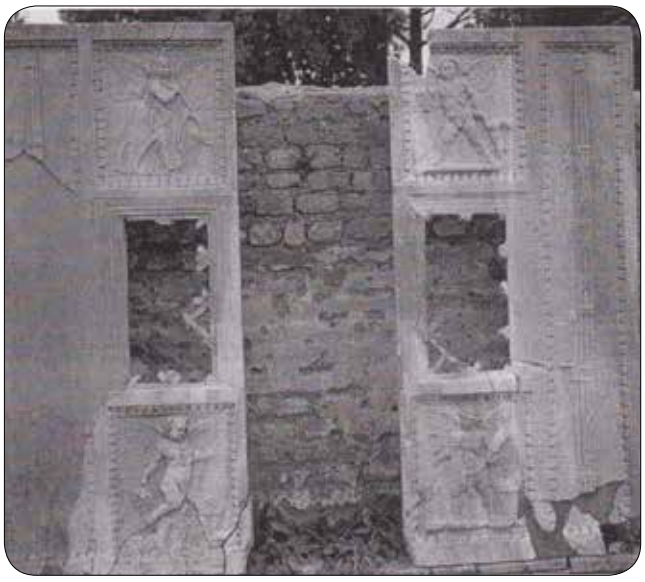
[59] McCann 1978: Figs. 170; Casal 1990 b: Nr. 143; Zanker/Ewald 2012: 44, Fig. 34.

[60] Hanfmann 1951: Nr. 336, Fig. 33; Casal 1990 b: Nr. 70-71, 73, 75, 143, 151, 155, 158, 160.

[61] Hanfmann 1951: Nr. 498, Fig. 2; Casal 1990 b: Nr. 154, 157, 164.

[62] Hanfmann 1951: Nr. 461, Fig. 28, Nr. 528, Fig. 31, Nr. 530, Fig. 30; Casal 1990 b: Nr. 72, 94-95, 162.

[63] Erim 1990: 34-36, Figs. 36-37.

Resim 6: Ostia'dan Mezar Kapısı / *Sepulchral Door, Ostia. (ostia-antica.org)*

Resim 7: Ostia'dan İlkbahar Mevsiminin Personifikasyonu / *Statue of Season from Ostia. Spring. (ostia-antica.org)*

Resim 8: Ostia'dan Kış Mevsiminin Personifikasyonu / Personifikasyonu / *Statue of Season from Ostia. Winter. (ostia-antica.org)*

Ostia Nekropolünde bulunmuş olan ilkbahar[64] (Res. 7) ve kış[65] (Res. 8) mevsiminin personifikasyonları olan iki heykel, Kandıra eserleriyle; giysi biçimleri, baş ve vücudun sağa ya da sola dönüklüğü, etli, tombul yüz ve vücut yapısı ile olan benzerliği bu eserlerin aynı orjinale dayandıklarına işaret etmektedir. Yalnızca aralarında üslup ve teknik bakımdan fark vardır. Ostia örnekleri, Kandıra eserlerinden daha erken bir tarihe yani İmparator Hadrian Dönemi'ne aittir.

Eserlerin buluntu yeri olan İzmit ili, Kandıra İlçesi'nde düzenli kazılar yapılmadığından bu yer ile ilgili elimizde fazla bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla düzenli bir kazı sonucu ele geçmemiş olan eserlerin kentin neresinde ve hangi yapısında sergilenmiş olduklarını söylemek oldukça zordur.

Mevsimlerin erkek personifikasyonlarının en çok lahitler[66] olmak üzere mezar kapılarının cephelerinde[67] (Res. 6) olduğu gibi mezar sanatında işlendiği ve taşıdıkları anlamın daha çok mezar yapılarına uygun olduğu göz önüne alındığında Kandıra eserlerinin de mezar ile ilişkili bir yapıya ait olduğu ya da bir Heroon'un girişini süslediği düşünülebilir. Bunun yanı sıra Kandıra eserleri ile oldukça benzer özellikler taşıyan Ostia'daki mevsim heykellerinin kentin Nekropolü'nde bulunmuş olması da bu ihtimali güçlendirmektedir.

Kandıra'nın çeşitli köylerinde yapılmış olan yüzey araştırmalarında tespit edilen lahitler ve lahit parçaları[68] bu yöredeki heykeltıraşlık faaliyetlerine işaret etmektedir. Dolayısıyla bölgede ileride yapılacak olan çalışmalar bu konuya şüphesiz bir açıklık getirecektir.

[64] Casal 1990 b: Nr. 29.

[65] Casal 1990 b: Nr. 104.

[66] Bkz. Bieber 1915: Nr. 86, Taf. XXXIV; Sichtermann 1974: 303-317; McCann 1978: 94-103, Nr. 17, 23, Figs. 109-112, 133-137,170; Casal 1990 b: Nr. 2-3, 5,70-73, 75, 79, 87, 90, 94-95, 114, 127, 142, 150-152, 154-155, 157-158, 160, 162-164, 198; Erim 1990: 34-36, Figs. 36-37; Koch 1990: 59-70; Kleiner 1992: 392-393, 458, Fig. 362; Koch 2001: 81, Res. 52; Smith 2006: 307, Nr. Sarc 9, Pl. 159.

[67] Haterii örneği için bkz. Casal 1990 b: Nr. 5; Kleiner 1992: Fig. 166; Ostia'dan örneği için bkz. Casal 1990 b: Nr. 100.

[68] Ross 2007: 117-119, 138-139, 141.

KAYNAKÇA

ANGELICOUSSIS, E. 1992.
The Woburn Abbey Collection of Classical Antiquities. Mainz am Rhein.

ASGARI, N. 1978.
"Roman and Early Byzantine Marble Quarries of Proconnesus" The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology. Vol. I, Ankara-İzmir, 23-30/IX/1973 (Ed. E.Akurgal). Ankara: 467-480.

BAYDUR, N. 1998.
Roma Sikkeleri. İstanbul.

BIEBER, M. 1915.
Die Antiken Skulpturen in Cassel. Kassel.

BLANC, N./GURY, F. 1986.
"Eros/Amor, Cupido" LIMC III.

BOARDMAN, J. 2005.
Yunan Sanatı. (Çev: Y. İlseven), İstanbul.

CASAL, L.A. 1990 a.
"Horai / Horae" LIMC V.

CASAL, L.A. 1990 b.
"Kairoi / Tempora Anni" LIMC V.

DESPINIS vd.,G. 1997.
Catalogue of Sculpture in the Archaeological Museum of Thessaloniki I. Thessaloniki.

DUNBABIN, K.M. 1999.
Mosaics of the Greek and Roman World. Cambridge.

ERİM, K. 1990.
"Recent work at Aphrodisias 1986-1988", Aphrodisias Papers Recent Work on Architecture and Sculpture (Eds. C.Rouché/K.T.Erim) Ann Arbor: 9-36.

FITTSCHEN, K. 1999.
Prinzenbildnisse Antoninischer Zeit. Mainz: von Zabern.

GRIMAL, P. 1997.
Mitoloji Sözlüğü, Yunan ve Roma (Çev. S. Tamgüç). İstanbul.

HANFMANN, M.A. 1951.
The Season Sarcophagus in Dumbarton Oaks. Cambridge, Massachusetts.

HORNBLOWER S., 2012.
"Horae" The Qxford Classical Dictionary. Oxford.

İNAN, J./ROSENBAUM, E. 1966.
Roman and Early Byzantine Portrait Sculpture in Asia Minor. London.

İNAN, J./ROSENBAUM, E. 1979.
Römische und frühbyzantinische Porträtplastik aus der Türkei: Neue Funde. Mainz am Rhein: von Zabern.

JOBST, W. 1978.
"Römische Mosaiken in Ephesos" The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology. Vol. II, Ankara-İzmir, 23-30/IX/1973 (Ed. E.Akurgal). Ankara: 654-660.

KEIZER, H.M. 2010.
Life Time Entirety. A Study of Aion in Greek Literature and Philosophy the Septuagint and Philo.

KLEINER, D.E.E. 1992.
Roman Sculpture. Yale.

KRANZ, P. 1984.
Jahreszeiten-Sarkophage. Berlin.

KOCH,G./WIGHT, K. 1988.
Roman Funerary Sculpture Catalogue of the Collections. The J.Paul Getty Museum. California.

KOCH, G. 1990.
"Ein dekorativer Sarkophag mit Scherengitter in der Henr E. Huntington Library and Art Gallery, San Marino" Roman Funerary Monuments in the J.Paul Getty Museum. Volume 1 (Eds. M.True / G.Koch): 59-70.

KOCH, G. 2001.
Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri (Çev. Z. İlkgelen), İstanbul.

LAWRENCE, M. 1958.
"Season Sarcophagi of Architectural Type" American Journal of Archaeology 62/3: 273-295.

LING, R. 1998.
Ancient Mosaics. Leiden.

MACHARIA, V. 1990.
"Horai" LIMC V.

MCCANN, A.M. 1978.
Roman Sarcophagi in the Metropolitan Museum of Art. New York.

MERKER, G.S. 2000.
The Sanctuary of Demeter and Kore Terracotta Figurines of the Classical, Hellenistic and Roman Periods. Corinth, Vol. XVIII, Part IV. New Jersey.

MOREY, C.R. 1938.
The Mosaics of Antioch. London.

OKÇU, R. 2009.
"Prusia ad Olympum Mozaikleri", Journal of Mosaic Research 3: 31-51.

OVIDIUS. 1994.
Dönüşümler (Çev: İ. Z. Eyuboğlu). İstanbul.

ÖZGAN, R. 1995.
Die Griechischen und Römischen Skulpturen aus Tralleis. Bonn.

PARRISH, D. 1979.
"Two Mosaics from Roman Tunisia: An African Variation of the Season Theme", American Journal of Archaeology, 83/3: 280-285.

PERKINS, J.W. 1951.
"Tripolitania and the Marble Trade" The Journal of Roman Studies 41/1-2: 89-104.

PHILLIPS, L.K. 2008.
"Figural Table Supports: Aspects of the Archaeology of Dining in the Roman World", Aphrodisias Papers 4 (Eds. C. Ratté / R.R.R. Smith). 253-283.

PFUHL, E./MÖBIUS, H. 1977.
Die ostgriechischen Grabreliefs I. Mainz am Rhein: von Zabern.

PLATT, V. 2012.
"Framing the Dead on Roman Sarcophagi" Anthropology and Aesthetics 61/62: 213-227

RICHTER, G.M.A. 1954.
Catalogue of Greek Sculptures in the Metropolitan Museum of Art. Oxford.

RIZZO, G.E. 1932.
Prassitele. Roma.

ROSS, A.Ç. 2007.
Antik İzmit Nikomedia. İstanbul.

ROSENBAUM, E. 1960.
A Catalogue of Cyrenaican Portrait Sculpture. London.

SEVİN, V. 2001.
Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I. Ankara.

SMITH, R.R.R. 2006.
Roman Portrait Statuary from Aphrodisias. Aphrodisias II. Mainz am Rhein.

STERN,W.O./THIMME, D.H. 2007.
Kenchreai: Eastern Port of Corinth. IV. Ivory, Bone and Related Wood Finds. Leiden.

SICHTERMANN, H. 1974.
"Neu Römische Sarkophage mit Jahreszeiten", Mansel'e Armağan, Mélanges Mansel I. Ankara: 303-317.

SWEETMAN, R.J. 2013.
The Mosaics of Roman Crete: Art, Archaeology and Social Change. Cambridge.

STURGEON, M.C. 2004.
Sculpture the Assemblage from the Theater. Corinth. Vol. IX: Part III. New Jersey.

ŞAHİN, D. 2004.
Amisos Mozaiği. Ankara.

THOMPSON, N.L. 2007.
Roman Art. A Resource for Educators. New York.

TOK, E. 2011.
"A New Mosaic Unearthed by An Illicit Excavation in Alaşehir (Philadelphia)", Journal of Mosaic Research 4: 51-66.

VERMASEREN, M.J. 1987.
Corpus Cultus Cybelae Attidisque. (CCCA), I. Asia Minor. Leiden.

VİTRUVİUS, 1993.
Mimarlık Üzerine On Kitap. (Çev: S.Güven). İstanbul.

WAYWELL, S.E. 1979.
"Roman Mosaics in Greece" American Journal of Archaeology 83/3: 293-321.

ZANKER, P./EWALD, B.C. 2012.
Living with Myths. The Imagery of Roman Sarcophagi. Oxford.